

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

7^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1899

De Muntslag voor Nederlandsch-Indië met het jaartal 1790.

In *de Navorscher* van 1853 (III, 319) vraagde de Heer DE VOOGT, hoe het te verklaren is, dat het muntteeken van 1817 op een duit van 1790 voorkomt. Daarop antwoordde iemand, zich teekenende D. W. Z., in Nav. IV. 251, dat de duiten met het bedoeld teeken, namelijk het gebakerde kindje en die met eene vijfpuntige ster zouden geslagen zijn door particulieren als negotiemunten, en dat jaartal en muntteeken fantazie waren. Die met de ster zouden op bestelling der Heeren VAN HOBOKEN in de munt te Utrecht vervaardigd zijn omstreeks 1830 ter verzending naar Oost-Indië. Deze bewering is later gebleken te zijn onjuist.

Allereerst wat aangaat den duit met het gebakerde kindje.

Blijkens de notulen van Raden en Generaalmeesters der Munt, A^o 1817 zijn te Utrecht

duiten geslagen voor de Oost-Indiën, volgens een type, dat bij de inlanders zeer gewild was, namelijk dat van den duit der Oost-Indische Compagnie, welke aan de eene zijde het wapen der stad Utrecht, vastgehouden door twee leeuwen, en aan de keerzijde het merk der Compagnie, oVc, vertoonde met het jaartal 1790. De toenmalige muntmeester Y. SUERMONDT plaatste boven het Compagniesteeken zijn mees-terteeken, dat hij ontleend had aan het cimier van zijn familiewapen. Dit teeken wordt genoemd het gebakerde kindje, ook wel mummie; NEUMANN noemt het „eine runde Säule” (N°. 20334); NETSCHER en VAN DER CHIJS noemen het eene Egyptische mummie, maar dwa- len met te zeggen, dat dit het „imaginaire wapen” van SUERMONDT is.

De waarheid is, dat de familie SUERMONDT, waartoe de muntmeester behoorde, voert: in zwart een beurtelings gekanteelden dwarsbalk van zilver, en tot cimier een mannetje met helm. 1) Dergelijk cimier wordt ge- teekend als eene menschelijke figuur zonder armen en heet bij RIETSTAP: borstbeeld, in 't Fransch: buste en in 't Hoogduitsch: Rumpf of Puppe. (De R. K. Tak der familie voert:

1) Volgens mededeeling van den Heer H. S. SUERMONDT, Luit. ter Zee. 2^e klasse

een gekroonden klimmenden leeuw en tot helmteeken: een leeuw.) De officiële naam van het muntteeken is dus: borstbeeld; die van gebakerd kindje is slechts een spotnaam.

Dit meesterteeiken komt ook op andere munten van 1817 voor, maar werd door den Minister SIX afgekeurd, omdat op „dat kindje in de luuren door schotschrijvers paskwillen zouden kunnen worden gemaakt”.

In de verzameling van het Kon. Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam bevinden zich van dezen duit tweeërlei slagen, n.l. met het teeken hooger en lager geplaatst. Overigens is hij niet zeldzaam.

Volgens Koninklijke Besluiten van 27 Januari en 18 September 1838 (N. en VAN DER CH. zeggen: 1839) werden van 1840 tot 1843 weer duiten en ook dubbele duiten met den ouden beeldenaar en het jaartal 1790 geslagen, maar niet te Utrecht; daarom vertoonen zij niet de lelie, het meesterteeiken van POELMAN, maar eene vijfpuntige ster. De stempels werden in Utrecht gesneden en naar Indië overgezonden. Volgens den een (*Cat. Bat. Gen.*) werden de duiten te Batavia, volgens den

ander (Mr. BESIER) te Soerabaja geslagen. De origineele muntstempels der dubbele en enkele duiten bevinden zich nog in het Kabinet van het Bataviasche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

De dubbele duit van 1790 wordt in dit kabinet ook gevonden van geel koper en van tin, terwijl de heer J. S. VAN COEVORDEN in het *Tijdschrift voor Ind. Taal- Land- en Volkenkunde* 1856 vermeldt, dat hij er een van geel koper en een van lood bezit. De exemplaren van een ander metaal dan rood koper zijn hoogst waarschijnlijk valsch en nabootsingen door Chineezen of Inlanders.

Want in het namaken van wettige Nederlandsche munt zijn de Chineezen verbazend handig, getuige de rijksdaalderskwestie. Intuschen zijn zij daarin ook zeer vooruit gegaan, want nabootsingen uit vroegere jaren zijn licht kenbaar.

Van den dubbelen duit bezit ik twee valsche exemplaren in rood koper, afkomstig uit den omtrek van Soerabaja. Zij zijn van gelijken omvang als de echte, maar lichter: in stede van 6,312 gram, weegt de een 4,6 en de ander 4,55 gram. Zij zijn van verschillenden stempel: op den eenen is de kroon grooter en spichtiger dan op den echten, het wapen is scheef en de leeuwen zijn grooter; de arabeske onder

de afsnede is grooter en slordig. Op den anderen zijn kroon, wapen en leeuwen kleiner, maar ook scheef en slordig.

De beide keerzijden zijn ook herkenbaar door hare slordige bewerking, het kleine opwaartsche haakje boven de 7 is op de valsche stukken zeer sterk uitgedrukt als een weerhaak.

N. en VAN DER CH. spreken ook van een dubbelen duit van 1792. Eene munt met dit jaartal heb ik nergens aangetroffen. Ook VAN COEVORDEN vermeldt in zijne bovengenoemde verhandeling een dergelijken van 1792 met het wapentje van Utrecht tusschen 2 stippen als muntteeken.

Zoolang ik niet beter onderricht word, houd ik dezen laatsten voor een enkelen Compagniesduit der provincie Utrecht, welke voor de aardigheid (?) door iemand breed uitgeslagen of gewalst is. Zoo heb ik wel centen gezien, waaraan men door pletten den omvang van een $2\frac{1}{2}$ centsstuk gegeven had met het doel, om ze daarvoor te doen doorgaan.

VERKADE beweert, dat deze dubbele en ook de enkele duiten voor particuliere rekening zijn geslagen, maar volgens bovengenoemd Kon. Besluit ten onrechte.

Evenzeer dwalen N. en VAN DER CH., als zij vertellen, dat de duiten van 1790 tweeërlei muntteeken hebben: het Utrechtsche en

het Harderwijksche; — die met eerstgenoemd teeken behooren tot den tijd der Republiek, terwijl men het Harderwijksche teeken alleen op Geldersche duiten vindt, die hier buiten bespreking blijven.

De duiten met het sterretje zijn goed gesneden, zuiver van teekening en wegen 3 gram ruim.

Er zijn echter vele, die, hoewel van gelijk gewicht, slordig van teekening zijn: het wapen staat eenigszins scheef, de streepjes op de roode helft zijn krom en ongelijk, de cijfers zijn slordig en de 7 vooral toont dezelfde afwijking, waarvan ik hierboven gesproken heb. Dezulke zijn ontwijfelbaar *valsche*.

Eindelijk vindt men van deze muntsoort ook *misslagen*: 1°. versprongen exemplaren, 2°. zulke, die alleen de voorzijde vertoonen en aan den anderen kant hol geslagen zijn en 3°. zulke, die hetzelfde opleveren ten opzichte der keerzijde.

Merkwaardiger is eene andere variëteit, waarbij namelijk het *sterretje tusschen twee stippen* is geplaatst, wegende 3 gram schaars.

Volgens Mr. BESIER zijn ingevolge Kon. Besluit van 16 April 1827 in dat jaar duiten geslagen geheel gelijk aan die van 1817, maar met een *ander muntteeken*, — welk vind ik niet vermeld. Hoogstwaarschijnlijk behooren

de duiten met het *sterretje tusschen twee stippen* tot het jaar 1827 gebracht worden.

Het merkwaardigste muntje dezer serie is voorzeker *de halve duit*, die hoogst zeldzaam voorkomt, mij zijn tot dusver slechts drie exemplaren bekend: één in den catalogus XXIX van den bekenden numismaat J. SCHULMAN op het nummer 117 en aldaar, m. i. ten onrechte, tot het jaar 1827 gebracht, één in het cabinet van 's Rijks munt en daar gerangschikt bij den muntslag van 1840—1843, en één in mijne verzameling. Het stukje is volkomen gelijk aan den dubbelen en enkelen duit van 1790 met het sterretje, heeft eene middellijn van 19 millimeters en weegt 1,65 gram ruim. Het is uitmuntend van teekening en gravure en, mijn exemplaar althans, zeer goed bewaard, dus niet in de wandeling geweest.

N. en VAN DER CH. vermelden niets van de uitgifte van halve duiten en in het cabinet van het Bataviaasch Genootschap, evenmin als in het Cabinet-STEPHANIK in het Rijks-Museum te Amsterdam wordt het gevonden.

Het is denkelijk een proef van een muntslag, die nooit vervolgd is.

Hilversum.

J. E. TER GOUW.
